

Berichten uit een vogelziekenhuis 1989/1990

'Laten wij hopen, dat er eens een tijd zal komen waarin het niet meer nodig zal zijn', schreef een donatrice dit jaar boven haar girobiljet, waarmee ze een extra gift voor de zeevogels aan ons overmaakte. Ze bracht daarmee een gedachte onder woorden, die zo dikwijls bij ons op de achtergrond leeft, als wij bezig zijn met het revalideren van milieuslachtoffers. Het ziet er nu nog niet naar uit, dat die tijd spoedig zal aanbreken, want in het boekjaar juli 1989 - juli 1990, waarover dit verslag gaat, kwamen nog meer hulpbehoevende dieren bij het Vogelziekenhuis binnen dan in de voorafgaande jaren. Dat zeer veel vogels gezond konden vertrekken, is niet alleen te danken aan het werk van onze vrijwilligers, maar ook aan alle mensen die het Vogelziekenhuisfonds op één of andere wijze hebben gesteund.

In de mooie zomer van 1989 waren wij dag in dag uit nog druk bezig met de verzorging van onderloze jonge vogels. Na de lente beginnen heel wat vogels aan een tweede broedsel en ijverige Merels doen dat dikwijls nog een derde en een vierde keer. Opnieuw slaagden wij er in een jonge Fuut groot te brengen. Aangezien dit in Nederland tot dusver nog maar zelden in gevangenschap is gelukt, zijn wij er blij mee een behandelingsmethode gevonden te hebben waarmee dit nu wel mogelijk is.

Vogelziekenhuis

Met dit verslag van het Vogelziekenhuisfonds willen wij onze lezers een indruk geven wat er zoal in een vogelziekenhuis omgaat. Bij het sluiten van dit nummer kregen wij een noodkreet dat opnieuw een olieramp gaande is (28 november 1990). Iedere dag komen er slachtoffers binnen. Het is in en in triest. Met veertig vrijwilligers tracht men nog te redden wat er te redden valt.

Gemiddeld bedragen de verblijfskosten slechts 1,- per vogel per dag, maar het gaat om erg veel dieren. Dit jaar kwamen al meer dan 3500 dieren in het asiel die hulp nodig hadden...

Gironummer 199 399 ten name van Stichting Vogelziekenhuisfonds, Overveen!

Het warme zomerweer was niet onverdeeld gunstig voor de vogels. Tussen juli en september werden 175 verlamde watervogels naar het Vogelziekenhuis gebracht. Enkele dode dieren stuurden wij voor onderzoek op naar het Centraal Diergeneeskundig Instituut te Lelystad en ons vermoeden dat het opnieuw om de ziekte Botulisme type C ging, werd bevestigd. Al spoedig kwamen wij in onze eerste en tweede quarantainruimte plaats tekort, maar gelukkig bood de leegstaande egelflat een goede oplossing. Veel dieren waren er bij binnenkomst zo ernstig aan toe, dat ze niet meer tot zelfstandig eten en drinken in staat waren. Toch reageerden de meeste patiënten gunstig op de behandeling en ongeveer 70% herstelde. Het is belangrijk dat vogels

die aan deze ziekte lijden, zo spoedig mogelijk bij ons worden gebracht, maar minstens even belangrijk is het, dat in het water rondrijvende dode dieren snel bij de gemeentereiniging worden gemeld, zodat ze zo vlug mogelijk kunnen worden opgeruimd. Deze ziekte wordt namelijk door kadavers en de daarop levende vliegenmaden verspreid. Veel zieke vogels werden door de mensen van de dierenambulances van de Haarlemse Dierenbescherming uit het water gehaald en daarna naar het Vogelziekenhuis vervoerd. De Amsterdamse dierenambulances brachten uit de hoofdstad verscheidene malen vogels, want ook daar greep de ziekte om zich heen.

Erg blij waren wij met een gift in natura van het vakantieoord 'Duin en Kruidberg'. Zij schonken ons een grote doos vol vloortrekkers, straatbezems, luiwagens en ander borstelwerk. Voor minstens een jaar genoeg om te boenen, te schrobben en te ontsmetten.

In de loop van de zomer konden ruim 700 vogels gezond vertrekken.

Niet alleen veel watervogels, maar ook Merels, Zanglijsters, Gierzwaluwen, Goudhaantjes, Koolmezen, Pimpelmezen en nog heel veel andere soorten. Van zes binnengekomen Huiszwaluwen konden er vijf worden gered en van vijf Bosuilen keerden vier terug in de natuur. Ook een Buizerd, een Sperwer en een Torenvalk kregen hun vrijheid terug. In september werd de egelruimte door ons technisch team gedeeltelijk, betegeld en verder opgeknapt, zodat alles fris en helder klaarstond, voordat de intocht van de hulpbehoevende Egels in het najaar begon. Ongeveer twintig Egels bleven bij ons overwinteren, waarvan er in het voorjaar zeventien konden worden uitgezet.

In november kregen wij een gift van f 1165,- van het Nationaal Comité Zeevogels Olivrij als tegemoetkoming in de kosten voor revalidatie van de olie- en nonylphenolslachtoffers in 1988. Deze dieren hebben wij intertijd kunnen helpen dank zij de giften van onze eigen donateurs. Desondanks was de bijdrage zeer welkom, want alleen voor de energiekosten moest nog f 1805,28 worden bijbetaald, terwijl de maandelijkse rekeningen al erg hoog waren geweest. Het goed reinigen van zeevogels kost veel warm water, waar we niet op kunnen bezuinigen. Van de gemeente Velsen kwam bericht dat wij voortaan ieder jaar een donatie van f 100,- zullen ontvangen. We zien dit als een blijk van waardering, aangezien wij weten dat in Nederland voor ons werk nauwelijks subsidie beschikbaar is. Door de Dierenhulpdienst uit IJmuiden werden dit jaar ruim 600 vogels die in nood verkeerden, naar ons toegebracht, waaronder veel olieslachtoffers.

Op 25 en 26 januari raasde er een storm over Nederland met windkracht 12. Onder het nieuwe solide dak boven de buitenbassins en de voliëres zaten de vogels goed beschermd. Dit door onze medewerkers zelf gebouwde dak had maar één nadeel. Het liet geen druppel regenwater door

en dat was slecht voor de plantengroei in de voliè-res. Ons vindingrijke technische team zorgde voor een oplossing. Op ongeveer één meter hoogte werden langs de zijwanden van de voliè-res geperforeerde buizen aangebracht en op de waterleiding aangesloten. Door middel van een kraan in het gangpad kan deze eenvoudige regeninstallatie worden bediend zonder dat de vogels er last van hebben.

Natuurlijk waren wij blij dat ons vogelziekenhuis de storm zo goed doorstond, maar de vreugde hierover duurde maar kort, want vlak daarna werd het vogelziekenhuis overstroomd door enkele honderden door olie getroffen zeevogels. Ook ditmaal lezen wij in de krant, dat een woordvoerder van Rijkswaterstaat dit 'niets bijzonders' noemde, 'omdat er nu eenmaal zo veel olie ligt in de Noordzee'. Bij storm komt de naar beneden gezakte olie bovendrijven, met alle gevolgen van dien. Al spoedig kregen wij meer olieslachtenoffers binnen dan tijdens de ramp met de tanker 'Borcea'. Speciaal voor deze dieren startten wij de actie 'S.O.S. voor de zeevogels'. Grote waardering voelen wij voor alle journalisten, die onze actie steunden en tot een groot succes hebben gemaakt.

Na de gemeenteraadsverkiezingen stond de gemeente Haarlem ons toe, vier N.Z.H.-bussen te laten beplakken met de tekst: 'Het is weer mis op zee. Wie helpt ons?' Eén van onze eigen medewerkers had het ontwerp gemaakt met in het midden een tekening van een door olie getroffen Zeekoet. Als dank boden wij de eerste zeefdruk aan aan de wethouder van Verkeer, Wiebe Koster, die tijdens ons bezoek ook een verrassing voor ons had. Hij deelde ons mee, dat de Haarlemse Hout- en Plantsoenendienst het

besluit had genomen om ons een aangrenzend stukje grond in de Stadskweektuin af te staan voor uitbreiding van het Vogelziekenhuis.

Verrast werden wij ook door een gift van f 500,- van de afdeling hondentraining van de Dierenbescherming in Velsen.

Dank zij de gevoerde actie konden niet alleen de in Haarlem gebrachte zeevogels worden geholpen, maar kon ook nog iets gedaan worden voor de vogels uit Katwijk, die in eerste instantie bij het asiel van de dierenhulpdienst in Oegstgeest werden gebracht. Wij waren blij, dat wij dit asiel een goede geiser konden geven, zodat het warme water voor het wassen van de vogels niet langer in emmers behoefde te worden aangesleept. Ook waren wij in staat het laatste bedrag bij te leggen, dat nog ontbrak voor een zelf te bouwen bassin. Na de eerste week in Oegstgeest te zijn behandeld, werden de vogels voor verdere revalidatie naar Haarlem gebracht. Dikwijls hadden ze een lunchpakket bij zich in de vorm van een groot pak vis van uitstekende kwaliteit.

Toen bij zacht lenteweer de eerste 149 vogels op 15 maart vanaf de Zuidpolder in IJmuiden konden vertrekken, zaten daar ook de vogels uit Oegstgeest tussen. Later konden nog eens 41 vogels worden losgelaten, waaronder acht van de tien Jan van Genten die wij hadden binnengekregen. Drie van deze vogels waren het slachtoffer geweest van nonylphenol. Hoewel wij nu weten hoe wij de dieren uitwendig van deze vieze lijmachtige substantie moeten ontdoen, gaan vogels die veel van deze chemische stof binnen hebben gekregen, nog reddeloos verloren. Eén van onze medewerkers, die zelf veel dieren langs het strand had gevonden, schreef na het loslaten van de vogels in ons logboek het volgende gedichtje:

'Zand, olie en veren.

Wie kan het tij doen keren?

Kleumend op het strand

Pikkend naar mijn hand.

Vele stierven, vele zijn weer vrij,

Zijn we bedroefd, of zijn we blij?'

Naast blijdschap over de dieren die wij konden genezen, blijft het verdriet over al die vogels, die wij zo graag hadden willen helpen, maar waar geen redding meer voor mogelijk was. Onder hen zeer veel door chemisch afval getroffen dieren. Zou men dat ook een normaal voorkomend verschijnsel vinden?

Ondertussen bleef de stroom hulpbehoevende vogels doorgaan. Een Kokmeeuw waagde zich op een hockeyveld en liep een sportblessure op. De harde bal tegen zijn kopje bezorgde hem een hersenschudding, waarvan hij na verloop van tijd weer herstelde. Kinderen uit Hoofddorp brachten op een avond samen met hun moeder een kleine gans, die door een jongen met stenen was bekogeld. Het arme diertje kon niet meer op zijn poten staan. Zonder veel hoop zetten wij hem in de couveuse. Toen wij de volgende morgen gingen kijken, was hij er tot onze grote verbazing al weer grotendeels bovenop. Warmte en rust doen soms wonderen.

De lente begon vroeg en zorgde weer voor veel jonge vogels en katteslachtoffers. Tussen de kat-

ten bevinden zich echte jagers, die zich niet beperken tot het grijpen van verzwakte vogeltjes, maar alles pakken wat ze krijgen kunnen, tot de broedende vogels op nesten aan toe.

Tijdens de openhuismiddag in mei waren weer heel wat kleine eendjes onder de warmtelampen aanwezig, die hun moeder in het verkeer hadden verloren. De tweede quarantaine moest gesloten blijven vanwege de door de Algemene Inspectie Dienst op Schiphol in beslag genomen vogels. Dit jaar twee Putters uit Tunesië, elf Goudvinken uit Honk Kong en nog enkele papegaaien.

Eind mei werd door ons technische team een begin gemaakt met de bouw van de volières op het nieuwe stuk grond. In de loop van het volgend boekjaar zal ook een zesde zeevogelbassin worden aangelegd. De firma Beers gaf ons hiervoor een filter en pomp cadeau. Wij hopen dat de nieuwe ruimte in gebruik kan worden genomen voor het Vogelrampenfonds in 1991 zijn 35jarig bestaan viert.

Helaas zag onze voorzitter, de heer J. Guldemond, zich vanwege zijn veranderde werkring, genoodzaakt zijn bestuursfunctie neer te leggen. De heer W. Bosch is hem opgevolgd, terwijl mevrouw M. van der Hijden, die al langer dan tien jaar vrijwilligster bij het Vogelrampenfonds is, als nieuw lid tot het bestuur toetrad. Zij verzorgt, samen met een andere medewerkster, al geruime tijd dialezingen voor scholen, verenigingen, ziekenhuizen en bejaardentehuizen.

De garage waarschuwde ons, dat ons negen jaar oude bestelwagentje niet meer door de APK-keuring zou komen. Gelukkig slaagden wij er in een vrij goede tweedehands bestelauto te kopen, die vermoedelijk nog jaren mee kan. Aangezien wij recht hebben op de hoogste no-claim korting, valt de verzekeringspremie erg mee. Een eigen ambulancedienst hebben wij niet.

De meeste vogels worden door particulieren gebracht en in noodgevallen rijdt de dierenambulance van de Haarlemse Dierenbescherming. In 1989 werden door hen ongeveer 500 vogels gebracht, niet alleen uit Haarlem en de randgemeenten, maar ook uit Zandvoort.

Ons vogeljaar eindigde met het verzoek van het Vogelopvangcentrum 'De Fugelpits' uit Anjum, assistentie te verlenen aan een onderzoek naar de doodsoorzaak van honderden Eidereenden in het Waddengebied. Dit onderzoek wordt uitgevoerd door de Universiteit van Utrecht. Omdat Anjum zo ver van Utrecht vandaan ligt, konden de vogels beter in Haarlem onderzocht worden. Dertig Eidereenden werden daarvoor bij ons gebracht. Wij hopen dat de universiteit er in zal slagen een geneesmiddel te ontdekken, waarmee de ziekte te genezen is.

Omdat in het Vogelhospitaal alle werkzaamheden door vrijwilligers worden verricht, zijn de verzorgingskosten op zichzelf vrij laag. Gemiddeld ongeveer f 1,- per dag. Het gaat echter om erg veel dieren en soms zijn enkele honderden vogels tegelijk aanwezig. Daarom is jaarlijks toch een vrij hoog bedrag nodig om alles te kunnen doen wat noodzakelijk is.

■ Namens de Stichting Vogelrampenfonds, Thera te Boekhorst-van Dieren, Prins Mauritslaan 117, 2051 KC Overveen, 023-255 646, gironummer 199 399.

Duingebied 'Berkheide' aangewezen als natuurmonument

Drs. J.B. Pieters, directeur Natuur, Milieu en Faunabeheer van het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij heeft in Leiden op het symposium over de Zuidhollandse duinen bekend gemaakt dat het duingebied 'Berkheide' door minister Braks is aangewezen als beschermd natuurmonument in het kader van de Natuurbeschermingswet. Het gebied ligt in de gemeenten Katwijk en Wassenaar en is circa 1.000 ha groot.

'Berkheide' is een gevarieerd en uitgestrekt duinlandschap. Restanten van duinakkers herinneren aan een vroeger landbouwkundig gebruik.

Het natuurmonument vormt in landschappelijk, geomorfologisch, hydrologisch en ecologisch opzicht één geheel met aangrenzende duinen. Het ligt in de bedoeling daarvoor in aanmerking komende delen eveneens te beschermen. Doel van deze aanwijzingen is behoud en herstel van het kustduingebied te bevorderen.

Het grootste deel van het natuurmonument is in beheer bij Staatsbosbeheer. Ook maken verscheidene waterwingebieden deel uit van het monument. 'Berkheide' is gedeeltelijk opengesteld voor recreatie.

'Westduinpark' aangewezen als natuurmonument

Staatssecretaris Gabor van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij heeft op 0 november 1990 het duingebied 'Westduinpark' aangewezen als staats- en beschermd natuurmonument in het kader van de Natuurbeschermingswet. Met de aanwijzing wordt beoogd het behoud en herstel van de natuur- en landschapswaarden van het kustduingebied van Zuid-Holland te bevorderen. Het natuurmonument wordt gevormd door een gevarieerd duinlandschap dat reliëfrijk en landschappelijk zeer afwisselend is. In een groot deel van het gebied is sprake van een waardevolle natuurlijke geomorfologie. In het 'Westduinpark' komen waardevolle duinvegetaties voor met onder andere Blauwe Zeedistel en Walstrobremraap. In de tot het natuurmonument behorende 'Bosjes van Poot' groeien verschillende stinzeplanten, zoals Voorjaarshelmblom en Wilde Hyacinth.

Van de circa tweehonderd waargenomen soorten vogels broeden er circa zestig waaronder Nachtegaal en Roodborsttapuij.

Het 'Westduinpark' vervult een belangrijke functie voor de recreatie. Daartoe is in het natuurmonument een uitgebreid stelsel van fiets-, wandel- en ruiterspaden aanwezig. Het intensieve recreatieve gebruik van het gebied heeft schadelijke gevolgen voor de natuur- en landschapswaarden op flora en fauna. Voor het gebied zal een beheersvisie worden opgesteld. Daarbij zal worden bezien hoe door een zonering van het recreatieve gebruik in de toekomst natuur en recreatie op een duurzame wijze kunnen samengaan.

Het natuurmonument 'Westduinpark', geheel gelegen in de gemeente Den Haag, heeft een oppervlakte van 230 ha.

De aanwijzing van het 'Westduinpark' is een volgende stap in de bescherming van het Zuidhollandse kustduingebied. Eerder zijn de duingebieden 'Berkheide', 'Harstenhoek' en 'Sollenveld' onder de beschermende werking van de wet gebracht.

Zwarte Meer aangewezen als Staatsnatuurmonument

Staatssecretaris drs. J.D. Gabor van het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, heeft op 11 oktober 1990 het Zwarte Meer aangewezen als staatsnatuurmonument in het kader van de Natuurbeschermingswet. Met deze aanwijzing wordt beoogd de natuur- en landschapswaarden van dit randmeer te behouden en zo nodig verder te ontwikkelen.

Het Zwarte Meer bestaat uit een groot randmeer met ondiepe oeverzones en het zogenaamde Vogel-eiland. Het ligt in de gemeenten Brederwiede, Genemuiden, Kampen en Noordoostpolder (circa 1.650 ha). Het natuurmonument dient als broed-, rust- en foeragegebied voor veel (beschermde) vogelsoorten. De Aalscholver, Grauwe Gans, Kolgans, Kleine Zwaan en Lepelaar komen er regelmatig voor; daardoor is het gebied een wetland van internationale betekenis op grond van de Conventie van Ramsar (1971).

De bewindsman zal ten aanzien van de openluchtrecreatie buiten de bestaande vaargeulen een terughoudend beleid voeren. Dat betekent dat de kostbare en ondiepe oeverzones niet recreatief mogen worden gebruikt; ondiepe waterdelen worden afgesloten. Ontgrondingen buiten de vaargeulen zullen evenmin worden toegestaan.

Het Zwarte Meer is het 69ste staatsmonument van Nederland. Tezamen beslaan zij een oppervlakte van circa 185.000 ha. Daarnaast zijn er 101 gebieden met de status van beschermd natuurmonument (geen eigendom van de staat) met een totale oppervlakte van circa 20.000 ha.

Broedvogelinventarisatie noordelijk Midden-Drenthe 1989

In 1989 werd in het kader van de milieukartering Drenthe een broedvogelinventarisatie uitgevoerd in noordelijk Midden-Drenthe. Deze inventarisatie maakt deel uit van een tweede ronde van het milieukarteringsproject dat in 1974 in Drenthe werd opgezet en waarvan de uitvoering nog steeds voortgang vindt.

In totaal werd 14.562 ha geïnventariseerd. De verkregen resultaten zijn vastgelegd van alle min of meer schaarse en zeldzame vogelsoorten, met daarop de waarnemingen per rond/bezoekdatum en de interpretatie ervan. In totaal werden van 107 vogelsoorten de territoria vastgesteld, waarvan 35 soorten niet kwantitatief zijn geïnventariseerd. Hieronder bevinden zich onder meer Kwartel, Grauwe Klauwier, Appelvink, Sijs en Grauwe Fitis. Er werden 42 vogelsoorten als doortrekker vastgesteld, waaronder Canadese Gans, Zwarte Wouw, Roodpootvalk, Hop, Noordse Gele Kwikstaart, Blijfster, Grauwe Klauwier, Klapekster, Waterspreeuw, Kleine Vliegenvanger en Ortolaan. Interessante gegevens werden ver-

kregen van de voorkomende stootvogels en uilen.

Het voedsel van Havik, Sperwer en Buizerd werd genoteerd aan de hand van prooien. Het voedsel van Ransuilen en Bosuilen werd gedetermineerd door onderzoek van verzamelde braakballen. Bij jonge Ransuilen werden groei van de vleugellengte en de gewichtstoename vastgelegd.

Henk Wessels & Willem van Manen: Broedvogelinventarisatie noordelijk Midden-Drenthe 1989. 90 bladzijden, 8 bijlagen, 12 tabellen, 10 figuren, 103 verspreidingskaartjes (1990). uitg. Provincie Drenthe, Dienst Ruimte en Groen, afdeling Natuur, Landschap en Recreatie, Provinciehuis, postbus 122 (Westerbrink 1), 9400 AC Assen, 05920 - 55 544, ter attentie van B.L.J. van Os.

Wetlands in Drenthe

In deze literatuurstudie wordt ingegaan op de stand van zaken betreffende het wetlandbeleid in Nederland en dat van Drenthe in het bijzonder. Door het ondertekenen van de Conventie van Ramsar in 1971 heeft Nederland zich verplicht om internationaal belangrijke waterrijke gebieden aan te melden. De regering stelt dat er eerst bestuurlijke duidelijkheid over de bescherming van gebieden moet zijn, wil aanmelding kunnen plaatsvinden. Alhoewel het wetlandbeleid in vele rijksnota's en -plannen staat verwoord, is de uitvoering ervan, gezien het tempo waarin waterrijke gebieden van internationale betekenis worden aangemeld, traag.

In vijf hoofdstukken worden achtereenvolgens behandeld, het begrip wetlands, het geformuleerde beleid ten aanzien van wetlands in Nederland en de stand van zaken. De provincie Drenthe bezit acht wetlands die internationaal van belang zijn. Geen van deze gebieden is nog aangemeld. Bij wijze van voorbeeld is in dit rapport de situatie rond Diependal (Hijkerveld) uitvoerig behandeld. Afgezien van de knelpunten rondom stiltegebieden (verplicht voor wetlands), bestaat er naar de mening van de auteurs voldoende bestuurlijke duidelijkheid over de bescherming van alle acht Drentse wetlands van internationale betekenis.

Attie Bos, Maureen Butter & Hilde Wessels: Wetlands in Drenthe. 40 bladzijden, 5 hoofdstukken, 1 figuur, 6 bijlagen. Uitg. Rijksuniversiteit Groningen, Biologiewinkel, rapport 27, postbus 14 (Kerklaan 30), 9750 AA Haren, 050 - 632 385. Prijs f15,- (inclusief verzendkosten). Betaling na ontvangst.

Akkervogels in Groningen

Het gaat slecht met de vogels in de grote akkerbouwgebieden van Groningen. In een artikelenbundel wordt het dreigende toekomstperspectief van een 'avifaunische monocultuur' op gedegen wijze gedocumenteerd. De auteurs gaan verder dan het louter weergeven van onderzoeksresultaten. Aan de hand van een aantal ontwikkelingsscenario's werpen zij een blik in de toekomst. Daarnaast geven zij mogelijkheden aan om die ongewenste ontwikkelingen te kunnen voorkomen. In de winter 1988/1989 is het akkervogelproject gestart en toen werden de nodige voorbereidingen getroffen. In 1989 zijn in totaal 56 proefvlakken van gemiddeld 100 ha onderzocht. Voorlopig is het materiaal vanuit de optiek

van het landschap geordend en geanalyseerd. Op een later tijdstip zal een analyse op perseels-niveau worden uitgevoerd.

In het eerste artikel worden de werkwijze en de resultaten van de inventarisatie gepresenteerd. Er wordt met name ingegaan op de relatie tussen vogels en landschappelijke kenmerken. In het volgende artikel wordt de invloed van opgaande beplantingen op vogels van het open akkerbouwgebied behandeld. Het daaropvolgende artikel belicht het voorkomen van erfvogels en bijzondere soorten. Daarna volgt een artikel dat de momenteel aanwezige kennis over aantalsveranderingen samenvat, terwijl het laatste artikel ingaat op de aantallen akkervogels die in Groningen voorkomen en de betekenis die de provincie voor deze soorten heeft. Tot slot wordt de informatie samengevat. Op basis van deze samenvatting worden kort enkele mogelijke toekomstige ontwikkelingen beschreven en er worden aanbevelingen gedaan voor het beheer.

Kees van Scharenburg, Jan van 't Hoff, Ben Koks & Alco van Klinken: Akkervogels in Groningen. 112 bladzijden, vele figuren en tabellen, 1 bijlage (1990). Uitg. Werkgroep Akkervogels, Sovondistrict Groningen, Avifauna Groningen met medewerking van PPD, Groningen, per adres Alco van Klinken, Scheperweg 26, 9761 RR Haren. Het rapport is verkrijgbaar door overmaking van f10,- + f7,50 verzendkosten = f17,50 op postgirorekening 2 015 418 ten name van Penningmeester Avifauna Groningen, Groningen, onder vermelding van 'Akkervogelrapport'.

Biometrisch en ringonderzoek aan steltlopers in Oosterschelde

De getijdengebieden van het Nederlandse delta-gebied staan internationaal bekend om hun grote rijkdom aan steltlopers. De deltawerken hebben grote veranderingen teweeggebracht. Gedurende de voorjaren van 1984 en 1985 werden in het Oosterscheldegebied 922 volgroeide steltlopers gevangen, gewogen en gemeten.

In het rapport hierover is bij negen soorten (Scholekster, Kluut, Kleine Strandloper, Krombekstrandloper, Watersnip, Rosse Grutto, Wulp, Zwarte Ruiter, Oeverloper) volstaan met de presentatie van de verzamelde gegevens en een summier discussie. De gegevens over gevangen Bontbekplevieren, Strandplevieren, Zilverplevieren, Kanoetstrandlopers en met name Bonte Strandlopers, Tureluurs en Steenlopers worden uitvoerig, besproken.

Gebleken is dat een aantal soorten dat in het gebied overwintert, er ook ruit van winter- naar zomerkleed en een vetvoorraad aanlegt om instaat te zijn de lange tocht naar de broedgebieden te voltooien, zoals Zilverplevier, Bonte Strandloper en Rosse Grutto (alle behorend tot Noordepese en Siberische populaties), Steenloper (vermoedelijk behorend tot de Oostgroenlandse populatie) en Tureluur (behorend tot de IJslandse populatie).

De in het gebied overwinterende Kanoetstrandlopers van Canadees-Groenlandse herkomst verlaten het gebied in het voorjaar zonder er te ruïen of noemenswaard in gewicht toe te nemen, en deze verplaatsen zich naar pleisterplaatsen elders, vermoedelijk naar Groot-Brittannië. Waar-

schijnlijk geldt dit ook voor Steenlopers van Canadese oorsprong.

Diverse soorten arriveren vanaf eind april in sterk vermagerde toestand in de Oosterschelde na lange vluchten vanuit de Afrikaanse winterkwartieren, zoals Zilverplevier, Kanoetstrandloper, Krombekstrandloper, Tureluur en Steenloper, alle van Noordepese of Siberische oorsprong. Van deze soorten nemen in ieder geval Steenloper en Tureluur aanmerkelijk in gewicht toe alvorens de trek te vervolgen.

Het rapport bespreekt ook de verschillende geografische vormen die de Oosterschelde passeert en de geografische herkomst van de verblijvende steltlopers in het Oosterscheldegebied in het voorjaar.

Peter L. Meininger & Norman D. van Swelm: Biometrisch en ringonderzoek aan steltlopers in de Oosterschelde in het voorjaar van 1984 en 1985. 103 bladzijden, 50 tabellen, 24 figuren, 24 zwartwitfoto's, 4 platen met elk 6 kleurenfoto's 1989). Uitg. Rijkswaterstaat Dienst Getijdewateren, afdeling Biologie, Grenadierweg 31, 4338 PG Middelburg en Stichting Ornithologisch Station Voorne, Schepenenweg 26, 3233 CL Oostvoorne. Nota GVAO-89.1009. Het rapport is verkrijgbaar door storting van f25,- (Inclusief verzendkosten) op postgirorekening 5 346 167 ten name van Stichting Ornithologisch Station Voorne, Oostvoorne.

Folder 'Vogels van Den Helder'

Er is een folder tot stand gekomen dank zij de medewerking van Stichting Vrijwillig Landschapsbeheer, Vogelwerkgroep Den Helder en het Beatrix-Hotel.

In de folder is een kaartje van de omgeving afgedrukt, terwijl de daarop aangegeven punten nader zijn beschreven om er vogels te kunnen gaan kijken. Jammer dat de ruimte van de folder niet optimaal is benut voor het verstrekken van informatie. De bedoeling van de folder is diegenen die Den Helder bezoeken, in kennis te stellen van de vogelrijkdom van deze gemeente.

■ De folders zijn te verkrijgen in het Beatrix-Hotel, Badhuisstraat 2, Huisduinen en het VVV-kantoor, Juliana-plein 30, Den Helder.

Voor actuele informatie over en betreffende uw eigen waarnemingen van zeldzame soorten kan men contact opnemen met de waarnemingssecretaris van de Vogelwerkgroep Den Helder, F. Geldermans, A.M. van Voort-huyzenstraat 28, 1785 LG Den Helder, 02230 - 36 232.

Themanummer over Texel

Met een aantal artikelen over onder meer de duinen en het behoud daarvan, de planten, de Lepelaars (en de fretten), de Noordse Woelmuis, de duinwaterwinning en een openhartig interview met burgemeester Schipper onder de titel 'Texel is prima in staat om zelf haar eiland te beschermen' heeft het tijdschrift 'Duin' duidelijk de vingers op een aantal gevoelige zaken gelegd. Het gevolg is een zeer interessant nummer. Wat betreft de kip met de gouden eieren hebben ook wij het gevoel dat de natuurbeschermers daar, waar dan ook, op moeten blijven wijzen.

'Duin', themanummer Texel, mei 1990, 13de jaargang, nummer 2. Met bijgesloten losse kaart . . . gave van de Stichting Duinbehoud. Lossen nummers f 8,50 + f 2,50 verzendkosten. Te bestellen door overmaking op giro 4 016 298 ten name van Duin, postbus 11059, Leiden.

Vogels van Het Rutbeek en De Kooykerplas

De afdeling Enschede van de Twentse Vogelwerkgroep heeft van september 1984 tot en met mei 1988 vogeltellingen verricht bij twee watergebieden: het recreatiegebied Het Rutbeek (122 ha) en de zandwinningsplas De Kooykerplas (10 ha), beide gelegen ten zuiden van Enschede. Uit de verzamelde gegevens blijkt dat Het Rutbeek met betrekking tot doortrekkende en overwinterende vogels op de tweede plaats van de Twentse ranglijst staat. Alleen de Engbertsdijksvennen in de gemeente Vriezenveen, inmiddels als internationaal 'wetland' erkend, herbergt in de trek-tijd en 's winters nog meer soorten en nog grotere aantallen. Voor Twente neemt het besproken gebied vermoedelijk de belangrijkste plaats in voor de aantallen doortrekkende Futen, Roodhalsfuten en Scholeksters, eveneens geldt dat voor overwinterende Meerkoeten, Zilvermeeuwen en Stormmeeuwen. Het Rutbeek neemt dus een uitermate belangrijke positie voor Twente in voor doortrekkende en overwinterende watervogels. Door de recreatiedruk is de verblijfsduur van de meeste soorten echter beperkt. De enorme recreatiedruk tijdens het broedseizoen zorgt ervoor dat slechts enkele soorten er met succes hun broedsel kunnen grootbrengen.

Tot nu toe zijn er in het onderzoeksgebied 189 vogelsoorten vastgesteld, waarbij een aantal exoten en ondersoorten niet is meegerekend. Ook voor zeldzame vogels is Het Rutbeek en in mindere mate De Kooykerplas een uitermate belangrijk gebied. Er werden onder meer waargenomen Kleine Burgemeester, Middelste en Kleinste Jager, Jan van Gent en Drieteenstrandloper. Ook werden waargenomen Parelduiker, Roodkeelduiker, Kuifduiker, Roerdomp, Krooneend, Grote Zeeëend, Zwarte Zeeëend, Eider-eend, Middelste Zaagbek, Kleine Rietgans, Zilverplevier, Rosse Grutto, Kanoetstrandloper, Kluut, Visdief en Noordse Stern.

Ook is een onderzoek gedaan naar de invloed van de recreatie op de pleisterende vogels. Niet minder belangrijk zijn de aanbevelingen die het boekje bevat voor het inrichten en beheren van recreatiegebieden.

Ben Hulsebos & Bé van Kuik (redactie): Vogels van Het Rutbeek en de Kooykerplas. 86 bladzijden, tabellen, 27 figuren, illustraties van Dick Poppe (1990). Uitg. Twentse Vogelwerkgroep & Samenwerkingsverband Twente, Enschede/Ootmarsum.

Het boekje kan worden besteld door overmaking van f5,- (inclusief verzendkosten) op postgirorekening 5 948 843 ten name van Penningmeester Twentse Vogelwerkgroep, Enschede, onder vermelding van 'Vogels van Het Rutbeek'.

Vogels in Vlietland in gevaar

De natuurbeschermingsorganisaties die zich vanaf het begin inzetten voor het behoud van de vogelwaarden in Vlietland hebben hun beroep ingetrokken tegen de zandwinvergunning die de provincie in 1985 voor de Meeslouwerpolder verleende. Zolang de behandeling van het beroep liep (vertraagd door de provincie die al jaren geen kans zag een deugdelijk verweer bij de

Raad van State te krijgen) kon er zand worden gewonnen op basis van de oude vergunning uit 1968. Door het intrekken werd de vergunning uit 1985 van kracht die liep af op ... 1 januari 1990. Zandwinning na die datum is dus illegaal en de betrokken organisaties (waaronder ook wij) hebben de provincie gevraagd een einde aan de zandwinning te maken. Doet de provincie dat niet, dan zullen juridische stappen worden ondernomen.

Precies tegelijk diende de zandwinner een verzoek om uitbreiding van de zandwinning in voor dat gedeelte van de Meeslouwerpolder waarvoor nog geen vergunning was verleend. En dat gedeelte - het rietveld tussen de plas en de Vliet - is nog steeds een zeer belangrijk vogelgebied in de omgeving! Behoud hiervan is van groot belang omdat juist vanuit dit gebied de hier broedende zeldzame soorten de Vogelplas Starrevaart die de Meeslouwerpolder zou moeten vervangen als natuurgebied, na aanleg zouden kunnen bevolken. Maar nog steeds is slechts circa een kwart van de Vogelplas gereed. De natuurorganisaties (waaronder wij) hebben dus onmiddellijk protest tegen de voorgenomen uitbreiding aangetekend. Zij vinden dat nu de maat vol is en eerst maar eens haast gemaakt moet worden met de aanleg en inrichting van het vervangende natuurgebied. Pas dan zullen ze overwegen hun bezwaar tegen de zandwinning in te trekken. Van de hele overgangstermijn waarnaar de provincie streefde en waarin een onaangename Meeslouwerpolder en een ingerichte Vogelplas naast elkaar zouden liggen, zou anders niets terecht komen. Vestiging van Roerdomp, Bruine Kiekendief, Waterral, Porseleinhoen, Sprinkhaanrietzanger, Snor, Grote Karekiet en Baardmannetje in het nieuwe gebied zouden wel eens onmogelijk worden als dat niet vanuit de Meeslouwerpolder kan gebeuren. Een onverteerbare zaak, die tot alle prijs moet worden voorkomen!

■ Tom Loorij, Rozentuin 31, 2272 XA Voorburg

Verbetering waterbeheersing Oostvaardersplassen

Binnenkort begint de directie Flevoland van Rijkswaterstaat, ter verdere verbetering van de waterbeheersing in de Oostvaardersplassen, met de aanleg van het Westerdiep. Deze nieuwe watergang komt vlak langs de westelijke rand van het droge deel van de Oostvaardersplassen te liggen. In de rand van het gebied waar de halfwilde runderen en paarden grazen. Een deel van het Westerdiep loopt straks evenwijdig aan de spoorlijn Lelystad-Almere.

Allereerst wordt het tracé van de opgaande begroeiing ontdaan, waarna kranen met het ontgraven zullen beginnen. Om de openheid van het landschap zo veel mogelijk te bewaren, wordt een groot deel van de vrijgekomen grond op andere plaatsen in depot opgeslagen. Later kan deze grond weer dienen voor de afwerking van bermen en dijken.

Het Westerdiep is niet alleen een watergang die de overtollige neerslag uit het westelijke deel van

het moeras moet afvoeren. Vormgeving en tracering van het Westerdiep zullen nauw aansluiten bij het natuurlijke landschap. Geen vaart of tocht, maar een watergang met vele mogelijkheden voor flora en fauna. Brede, ondiepe waterpartijen en flauw aflopende oevers, steilkantjes, met riet begroeiide langgerekte eilandjes zullen deze derde hoofdwatergang in de Oostvaardersplassen verlevendigen.

Om verstoring van de fauna in het natuurgebied zo veel mogelijk te voorkomen worden de werkzaamheden in de winterperiode uitgevoerd. Als het Westerdiep gereed is, wordt het mogelijk de tijdelijke afvoertochten Kits- en Kottertocht - te stuwen, waarmee de al lang gewenste waterpeilverhoging in het nu nog droge deel van het moeras kan worden gerealiseerd.

Aanleg poelen in Oostvaardersplassen

De huidige beheerder, de directie van Flevoland van Rijkswaterstaat, heeft een begin gemaakt met de aanleg van poelen en met profielaanpassing van tochten en sloten in de Oostvaardersplassen. In het westelijke deel, in het jaar rond begrazingsgebied komt een enkele hectaren groot complex van poelen.

De komende jaren zullen het aantal poelen en ander vormen van kleinschalige waterelementen fors worden uitgebreid. Niet alleen om een meer gevarieerd en natuurrijker landschap te krijgen, maar ook in de hoop en verwachting dat het broedseizoen voor tal van vogelsoorten met minder risico's zal verlopen.

Een van de belangrijkste kwaliteiten van de Oostvaardersplassen is dat diverse reigersoorten en de laatste jaren meer dan 250 paren Lepelaars er jaarlijks broeden. Toch is het, met name voor Lepelaars met opgroeiende jongen geen ideaal gebied. Door verschillende oorzaken bevatten de plassen juist in het vroege voorjaar te weinig jonge vis en Stelkelbaars.

De ouderparen vliegen dan ook in de maand mei af en aan naar vooral Noord-Holland, om daar hun kostje bij elkaar te vissen. Bij goed weer is dat geen probleem, maar tijdens slechte weerperiodes sterven vaak tientallen opgroeiende, hongerige jongen. Pas in de loop van juni/juli zit er weer zo veel jonge vis in de plassen dat Lepelaars en reigerachtigen van heinde en ver naar de Oostvaardersplassen komen, om hun conditie op peil te brengen voor de trek naar hun overwinteringsgebieden.

In andere grote moerasgebieden in Europa blijken Lepelaars tijdens de broedtijd vooral in de kleine poelen en plassen buiten het moeras te foerageren. Pioniersvisjes als de Stelkelbaars planten zich daar massaal voort, maar ook wemelt het in het heldere, ondiepe en snel opgewarmde water van grote waterinsekten en amfibieën.

Door ontginning en inrichting van het nieuwe land en ruilverkavelingen en peilverlagingen elders, verdwijnen dergelijke landschapselementen meer en meer. En daarmee ook de daarvan afhankelijke vogelsoorten.

In de 'Ontwikkelingsvisie Oostvaardersplassen' werd daarom vastgelegd dat in het zogenoemde

'droge' deel van het gebied talrijke kleinschalige, ondiepe wateren met een totaal oppervlak van meer dan honderd ha zullen worden aangelegd. De overgangen van het natte grasland naar de nu aan te leggen poelen zijn voor veel andere vogelsoorten, bijvoorbeeld rallen, eenden en weidevogels, een aantrekkelijk broed- en foerageergebied.

Als proef heeft de directie Flevoland in 1987 een soort veldlaboratorium aangelegd: een 45 ha groot terrein vol afwisselende sloten en poelen, waar biologen onder betrekkelijk geconditioneerde omstandigheden onderzoek doen naar de invloed van onder andere waterpeil, diepte en oeverlengte op de visstand en het nut ervan voor Lepelaars en ander visetende vogelsoorten. In aansluiting op dit 'veldlaboratorium' wordt nu een begin gemaakt met de uitvoering op praktischschaal.

Stichting Flevolandschap verwerft terreinen

Op 16 augustus 1990, hebben Rijkswaterstaat en het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij in totaal vier terreinen overgedragen aan de Stichting Flevolandschap. Het betreft het Wilgenreservaat (gemeente Zeewolde), het Grepelveld (gemeente Dronten), het Toppad Urk en een voormalig zanddepot bij Lelystad. Reeds in bezit van het Flevolandschap was het Observatorium Robert Morris in Lelystad.

Tijdens de voor deze gelegenheid georganiseerde plechtigheid wezen diverse sprekers op het feit, dat Flevoland door de overdracht van de betreffende gronden een volwaardige provincie is geworden. Flevoland heeft nu immers, net als de overige provincies, een eigen terreinbezittende en -beherende Landschapsstichting. Toch hoort Flevoland er nog niet helemaal bij: er is nog geen organisatie opgericht die zich inzet voor het stimuleren en coördineren van vrijwillig natuur- en landschapsbeheer en -ontwikkeling. Zelfs het landschap in Flevoland, hoe 'af' het ook lijkt, vraagt om de actieve inzet van vrijwilligers!

Kleine Mantelmeeuwen in Meijndel

Tussen 1948 en circa 1955 zijn er in de meeuwenkolonies van Meijndel, Wassenaar, door de toenmalige coördinator H. van Dongen, vermoedelijk jaarlijks eieren van de Kleine Mantelmeeuw overgebracht naar nesten van de Zilvermeeuw. Het aantal broedparen van de Kleine Mantelmeeuw varieerde in die tijd van één tot vijf. De Zilvermeeuw was talrijk: totaal circa 1500 paren. Het doel van dit 'onderstoppen' was vermoedelijk te komen tot een snellere aantals toenname van de toen zeldzame Kleine Mantelmeeuw. Gezien de aantallen broedparen kan het aantal verplaatste eieren echter niet meer dan enkele tientallen hebben bedragen.

Het overbrengen van deze eieren naar een andere meeuwesoort is om meer redenen af te keuren.

- Het gedrag van Kleine Mantelmeeuwen die door 'pleegouders' zijn grootgebracht zal anders zijn, ook in hun voortplantingsperiode. Omdat ze de Zilvermeeuw als hun soortgenoten kunnen

zien. Juist omdat de Zilvermeeuw nauw verwant is aan de Kleine Mantelmeeuw wordt de kans op onnatuurlijke kruisingen groter. Een onnatuurlijke vermenging van deze twee soorten is uit overwegingen van natuurbehoud ongewenst.

- Door het weghalen van eieren bij de Kleine Mantelmeeuw, zal deze bij gaan leggen hetgeen tot gevolg heeft dat de natuurlijke aantalsveranderingen kunnen zijn beïnvloed. De mogelijkheid om door tellingen en onderzoek de (her)vestiging van de Kleine Mantelmeeuw in aanwezigheid van Zilvermeeuwen zuiver te kunnen volgen en te documenteren is hierdoor in de beginfase verstoord.

Voor de kolonies in Meijndel kan echter aan bovenstaande het volgende ter relativering worden opgemerkt. Hierbij zijn resultaten van het Meeuwenonderzoek Meijndel gebruikt.

Vanaf 1963 zijn de aantallen broedparen van beide meeuwesoorten per terreingedeelte nauwkeurig geteld. Door dit telwerk en verder onderzoek zijn broedparen en nesten regelmatig en intensief beschouwd. Hierbij is geconstateerd dat kruisingen nauwelijks voorkwamen en dat intermediair gekleurde meeuwen een uitzondering waren. De conclusie dat blijvende vermenging van deze soorten niet voorkomt, lijkt dan ook gerechtvaardigd.

Bij beschouwing van het aantalsverloop valt op dat dit na een toename in 1965 plotseling een laagtepunt bereikte met zestien paren voor de Kleine Mantelmeeuw. Vanaf dat jaar nam het aantal exponentieel toe met een factor van circa 1,28 per jaar.

Het aantal jongen is voor 1963 mogelijk met verscheidene tientallen verhoogd, dit aantal moet nog worden verminderd met de sterfte gedurende de drie jaar die voorafgaan aan hun voortplantingsperiode. Ook de jongen van eventuele kruisingen hebben een lagere overlevingskans. Mocht de resultante een positief aandeel hebben geleverd in de eerste aantalstoename dan zullen door de terugval van 1965 het absolute aandeel en het relatieve aandeel in het aantalsverloop nog meer zijn verminderd. Het startpunt van de exponentiële groei ligt dan mogelijk enkele broedparen hoger, omdat echter na 1965 geen eieren meer zijn overgeplaatst kan de exponentiële groei zelf hierdoor echter niet zijn beïnvloed.

Hoewel een exacte getalsmatige onderbouwing niet meer is te reconstrueren, schat ik het aandeel van dit geschuif met eieren in 1965 op hoogstens één of twee paren, hetgeen leidt tot een aandeel op het moment van circa 150 paren. De toenmalige actie is hiermee niet goedgepraat maar mogelijk wel gerelativeerd.

E. Wanders

Naar aanleiding van de recensie in Het Vogeljaar 37 (5): 231 waarin over de Kleine Mantelmeeuwen in Meijndel wordt geschreven zond de heer H. Wanders ons een afschrift van een brief die de heer E. Wanders op 31 januari 1983 schreef aan de heer C. Swennen en waarvan wij bovenstaande tekst aan mochten ontlezen.

Rapport Zanddepot Dordtsche Biesbosch

Het Zanddepot in de Dordtsche Biesbosch ligt in
280

de gemeente Dordrecht en is sinds 1989 onder beheer van het Staatsbosbeheer. Het is circa 4 ha groot. Vanaf juli 1986 tot en met september 1989 zijn de gegevens van broedvogelinventarisaties, vegetatie-onderzoek en paddestoeleninventarisatie in een rapport vastgelegd. Er werden in die periode 39 vogelsoorten broedend vastgesteld, waaronder Grasmus, Snor, Kleine Karekiet, Bosrietzanger, Gekraagde Roodstaart, Kleine Bonte Specht, Witgesterde Blauwborst, Zwartkop, Tuinfluiter, Holenduif en Wielewaal. Daarnaast werden er nog zo'n 23 vogelsoorten min of meer regelmatig waargenomen.

Het rapport is uitgegeven door de afdeling Dordrecht van het Instituut voor Natuurbeschermingseducatie (IVN), Dordrecht en samengesteld door de coördinator Werkgroep Zand-Depôt, Pieter Slot, Scheldestraat 10, 3313 GX Dordrecht, 078-138 284 of 312 912. Door overmaking van f 3.50 op postgirorekening 2 816 581 ten name van P.G. Slot, Dordrecht, onder vermelding van het gewenste kan met het rapport (14 bladzijden) ontvangen.